

20. Рихло П.В. Поетика діалогу. Творчість Пауля Целана як інтертекст [Монографія] / П. В. Рихло // Чернівці : Рута. – 2005. – 583 с.
21. Ткачук М. Творчість Івана Котляревського : антропологічний та естетичний дискурси / М. Ткачук. – Суми : Вид-во Сум.ДУ, 2009. – 216 с.
22. Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко / В. Шевчук // Дивослово. – 1998. – № 2. – С. 5–10.
23. Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко / В. Шевчук // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 6–10.

УДК 821.133.1: 82.0-343

„ЖЕРМИНАЛЬ” Е. ЗОЛЯ: МІФОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ніколова О.О., к. філол. н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена розгляду міфопоетики роману Е. Золя: результати дослідження дозволяють встановити функціональну співвіднесеність центрального персонажа твору із міфологічними типами культурного героя, бога, який помирає та воскресає, виділити в підтексті роману семантично значущі міфологеми та ритуалемами.

Ключові слова: міф, міфологема, ритуалема, міфопоетика, тип.

Ніколова А.А. «ЖЕРМИНАЛЬ» Э. ЗОЛЯ: МИФОПОЭТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена рассмотрению мифопоэтики романа Э. Золя: результаты исследования позволяют установить функциональную соотношенность центрального персонажа произведения с мифологическими типами культурного героя, умирающего и воскресающего бога, выделить в подтексте романа семантически значимые мифологеми и ритуалемы.

Ключевые слова: миф, мифологема, ритуалема, мифопоэтика, тип.

Nikolova O. O. «GERMINAL» E. ZOLA: MYTHOPOETIC ASPECT / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article deals with the mithopoetic of E. Zola's novel. The investigation's results prove the expedience of the functional correlation of central personag with mythological types of cultural hero, the god, which dies and rises again, the separations in underlying of novel the important mythologems and ritualems.

Key words: myth, mythologema, ritualema, mithopoetic, type.

Міфокритичний підхід до інтерпретації художніх творів є надзвичайно популярним у західноєвропейському (зокрема англо-американському) літературознавстві. Розроблена Дж. Дж. Фрейзером та його послідовниками (кембріджською школою та ін.) концепція ритуалістичної міфокритики відкриває неосяжні перспективи для наукових пошуків, спрямованих на виявлення „відголосків” у фольклорі та літературі прадавніх міфів (міфологем) та ритуалів (ритуалем). Прибічники відповідної методи особливу увагу приділяють календарному міфу (про бога, який помирає та воскресає), а також його аналогам (сезонним ритуалам типу сатурналії та обряду ініціації), доводячи, що авторський вимисел є далеко не свавільним, а обумовленим впливом певних (часто неусвідомлених) універсальних структур із арсеналу „колективної пам’яті”, зразки яких яскраво відображені в міфах та ритуалах. Показовими в цьому плані є праці Е. Чемберса („Середньовічна сцена”), Дж. Уестона („Від ритуалу до роману”), Дж. Харрісона („Давнє мистецтво і ритуал”), О. Фрейденберг („Поетика сюжету і жанру”), М. Бахтіна („Творчість Франсуа Рабле та народна культура середньовіччя і Ренесансу”), Дж. Кемпбелла („Герой із тисячею облич”) тощо.

Міфокритики вважають можливим і доцільним застосування схеми “ритуал – міф” до будь-яких творів літератури, вказуючи на наявність ритуально-міфологічного „коріння” навіть у сучасних зразках художньої творчості.

Відаючи данину досягненням ритуалістів, слід все ж враховувати, що неможливо звести все багатство світової літератури до „схеми” календарного міфу та його обрядового аналогу. Проте часом ідеї відповідної школи дають можливість поглянути на художню творчість з несподіваних позицій, „освіжити” сталі уявлення про певні доробки загальновідомих письменників. Особливо цікавими, на наш погляд, є спроби інтерпретації в міфокритичному аспекті творів представників тих літературних напрямків, які роблять настанову на „правдоподібне” відтворення дійсності (наприклад, класичного реалізму або натуралізму). У цих випадках може йтися про так званий „імпліцитний міфологізм” (визначення С. Мелетинського, запозичене із праці „Поетика міфу” [2]).

Здавалося б, романи видатного французького письменника Е. Золя є своєрідним піком „деміфологізації” і апіорі не можуть бути проаналізовані в спектрі ідей міфокритики. Однак, незважаючи на загальновідомі заклики майстра художнього слова до максимальної правдоподібності у відображенні „природи” та визнаний статус натураліста, його творчість є набагато більш складним явищем, ніж це може видатися: у ній органічно співіснують тенденції, іманентні різноманітним мистецьким течіям (показовими в цьому плані є, наприклад, імпресіоністична феєрія світанку в „Череві Парижу” чи лейтмотивна символіка „Пастки”). Якщо в „горизонтальній площині” художній світ Е. Золя є типовим для межі XIX-XX ст. „сплетінням” літературних напрямків, то у „вертикальній” – багатшаровим феноменом, із поверхневим „актуально-соціальним” та глибинним універсальним рівнями. Уважний розгляд підтексту дозволяє виявити в ньому значущі міфологеми та ритуали.

Так, зокрема, на доцільність розгляду міфологічних основ роману Е. Золя „Жерміналь” (символ потоку, сходження в пекло, пророцтво про „Золоте століття”) звертає увагу Ф. Уолкер [3, с. 369-376]. Однак висновками, зробленими в праці науковцем, відповідна тема аж ніяк не вичерпується. Саме потребою в цілісному системному дослідженні міфопоетики „Жерміналя” (а також художнього світу Е. Золя в цілому) обумовлена **актуальність** статті. Її **мета** – всебічне висвітлення міфопоетичного аспекту роману „Жерміналь”.

Йдеться, ймовірно, про міфо-ритуальний підтекст, створений, письменником мимоволі: твір є яскравим зразком несвідомого використання відповідного мотивно-образного „арсеналу”.

Показовою в цьому плані є функціональна співвіднесеність образу Етьєна із міфологічним типом культурного героя, який, захищаючи людство, вступає у двобій із персоніфікованим втіленням сил Хаосу, чудовиськом-шахтою. Метафоричний образ шахти-монстра, гігантського звіра-людожера, для якого люди – лише „яловичина”, є лейтмотивним. „Шахта, сгрудившая в лощине свои приземистые кирпичные строения, вздымавшая высокую трубу, словно грозный рог, казалась ему каким-то злобным ненасытным зверем, который залег тут, готовый пожрать весь мир” [1, с.5]. „Понятно ему было только одно: шахта за раз проглатывала по двадцать, по тридцать человек, проглатывала так легко, будто и не чувствовала, как они проскальзывают в ее пасть” [1, с.19]. „Ствол шахты...проглатывал людей, стремясь набить исполинскую утробу шахты, способную пожрать целый народ” [1, с.19]. „Перед ним лежала Воре́йская шахта, припав к земле, будто злой, хищный зверь...” [1, с.97]; „вновь чудище пожирало на глазах Этьена ежедневную свою порцию человеческого мяса” [1, с.374].

Страхітливий образ „звіра”, якому щодня приносять у жертву людські життя, викликає асоціації із кровожерним „Молохом” О. Купріна. Однак ворожою істотою шахта є лише для робочих, для акціонерів Грегуарів вона – „сімейне божество” [1, с.57], тотем, покровитель роду, якому з повагою і любов’ю поклоняються покоління за поколінням. „Грегуары поклонялись ему, движимые любовью к самим себе; шахты были покровительницами их домашнего очага...В основе их преданности копиям лежал суеверный страх...” [1, с.57].

Значущим з точки зору проведення паралелі „Етьєн – культурний герой” є його „організуюча” діяльність, спрямована на розробку цивілізованих форм боротьби, підкорення стихійної, хаотичної сили – народної маси: „...он опять лелеял мечту обратить их в героев, руководить ими, как стихийной силой природы, которую надо направлять, иначе она сама себя погубит” [1, с.374].

Жахлива картина народного бунту, створена Е. Золя із неймовірною майстерністю живописця, вражає, подібно до апокаліптичних пророцтв: некерована лава агресивного люду, нестримно рухаючись уперед на фоні кривавого неба, викликає відчуття наближення кінця світу. Так у підтексті роману проявляється ще один тип міфу – есхатологічний (образне порівняння народного бунту, революції із Апокаліпсисом є доволі поширеним на межі XIX-XX ст. як серед європейської, так і російської інтелігенції).

Таким чином, Етьєн, що прагне діяти саме як культурний герой, покликаний принести людям щастя, покращити їхнє життя, побороти хтонічне чудовисько (космогонічний міф), насправді мимохіть перетворюється на Антихриста, який усюди сіє горе і смерть – повстання завершуються поразкою, загибеллю великої кількості шахтарів.

Однак есхатологічні мотиви не є визначальними в плані ідеологічного змісту твору Е. Золя: про це свідчить, в першу чергу, заголовок твору. Адже „жерміналь” – весняний місяць із революційного календаря, час, коли з’являються перші сходи, пробуджується природа. Тому не дивно, що у фіналі роману виникає асоціація із календарним міфом (про бога, який помирає і воскресає) та його обрядовим аналогом – ініціацією.

Символіка тимчасової смерті як необхідного етапу на шляху до переродження „оновлення” в міфах часто виражається через мотиви ковтання героя чудовиськом та відвідування царства мертвих із обов’язковим наступним поверненням. Показовим у цьому плані є перебування Етьєна разом із Катрін та Шавалем у „череві” монстра-шахти, під землею („в Аїді”, поруч із річкою мертвих). Назовні герой виходить іншим: картина його практично тріумфальної ходи Вандамським шляхом подана автором на фоні травневого

світанку (і весна, і початок нового дня є символами пробудження природи). Подібно до воскреслого для нового життя календарного божества, Етьєн сповнений сил для початку нового етапу своєї діяльності. „На горизонті во всей своей славе вставало солнце, настал час ликующего пробуждения природы... Казалось, старому миру было радостно жить, и он хотел прожить еще одну весну. Отдавшись светлой надежде, Этьен шел, замедлив шаг,... и чувствовал, что стал сильнее, стал более зрелым, **пройдя через тяжелые испытания в глубине шахты** (виділено мною – О.Н). Они завершили его воспитание, он вышел из них вооруженным опытом борьбы, вышел сознательным солдатом революции... Теперь Этьен хотел расширить свою программу... Из недр ее (землі – О. Н.) возникла жизнь, на ветвях лопались почки и снова появлялись молодые листья; на лугах зеленела молодая трава. По всей равнине набухали брошенные в почву семена, и, пробивая ее корку, всходы тянулись вверх, к теплу и свету” [1, с.380].

Перемагає в „Жерміналі” життя, а не смерть: в останніх рядках твору звучить надія на скору загибель „жестокое божества”, „котрому приносили в жертву столько жизней” [1, с.381], на відродження демократичних сил. Не тільки один Етьєн у міфопоетичному аспекті роману є тим богом, що воскресє для нового життя, але й увесь народ, безсмертний, як сама природа.

Таким чином, можна зробити висновок, що міфологізм у творі Е. Золя виконує формально-змістовну функцію: він не просто структурує оповідь, але й сприяє вираженню основної ідеї, органічно поєднуючись при цьому із актуально-соціальною, революційною проблематикою. Міфологічний підтекст дає додатковий стимул для символічної інтерпретації „натуралістичного” роману.

ЛІТЕРАТУРА

1. Золя Э. Жерминаль / Э. Золя / Пер. с фр. Н. Немчиновой. – Донецк : Донбас, 1989. – 383 с.
2. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский / [3-е изд., препринт]. – М. : Восточная литература РАН, 2000. – 407 с.
3. Walker Fh. Prophetic Myths in Zola / Fh. Walker. – Lincoln : Myth and Literature, 1966. – 376 p.

УДК 821.161.1Б-31.091

ТИПОЛОГИЯ ЖЕНСКИХ ОБРАЗОВ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ П.Д. БОБОРЫКИНА

Петренко Н.А., к. филол. н., ст. преподаватель

Евпаторийский институт социальных наук РВУЗ «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта)

В статье рассматривается типология женских образов в творчестве известного русского писателя второй половины XIX века П.Д. Боборыкина, определяется новаторство автора в создании разнообразных женских типов.

Ключевые слова: эмансипация, типология, тип «новой женщины», новаторство.

Петренко Н.А. ТИПОЛОГІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ТВОРАХ П.Д. БОБОРИКІНА / Євпаторійський інститут соціальних наук РВНЗ «Кримський державний університет» (м. Ялта), Україна

У статті розглядається типологія жіночих образів у творчості відомого російського письменника другої половини XIX століття П.Д. Боборикіна, визначається новаторство автора у створенні різноманітних жіночих типів.

Ключові слова: емансипація, типологія, тип «нової жінки», новаторство.

Petrenko N.A. THE TYPOLOGY OF WOMEN'S TYPES IN THE WORKS OF P.D. BOBORYKIN / Yevpatorian institute of social sciences RUS «Crimean Humanitarian university» (Yalta), Ukraine

In this article the typology of women's characters is considered in the works of the famous Russian writer of the second half of the 19th century P.D. Boborykin. It is underlined the new views of author in creation of different kinds of women's characters.

Key words: emancipation, types, type "new woman", innovation.

Вопросу положения женщины в семье и обществе посвящены многие художественные произведения известного писателя второй половины XIX века П.Д. Боборыкина (пьесы «Ребёнок» (1861), «Старое зло» (1861), романы «Земские силы» (1865), «Жертва вечерняя» (1868), «На суд» (1869), «Солидные добродетели» (1870), «Дельцы» (1872–1873), «Полжизни» (1873), «Из новых» (1887), повести «По-американски» (1870), «Посестрие» (1871), «Долго ли?» (1875), «Без мужей» (1884), «Проездом» (1889),